

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація: В статті досліджено економічну сутність дебіторської заборгованості підприємства та фінансові особливості управління нею. Проаналізовано підходи до визначення дебіторської заборгованості. Узагальнено комплекс організаційних заходів, спрямованих на зниження ризиків, пов'язаних із дебіторською заборгованістю.

Ключові слова: дебітори, дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів, управління дебіторською заборгованістю, платоспроможність.

Abstract: The article examines the economic essence of the enterprise's receivables and the financial features of their management. The approaches to determining receivables are analyzed. The set of organizational measures aimed at reducing the risks associated with receivables is summarized.

Keywords: debtors, accounts receivable, reserve for doubtful debts, accounts receivable management, solvency.

Протягом останніх років в економіці України простежуються несприятливі тенденції, пов'язані із зниженням платоспроможності суб'єктів господарювання та збільшенням обсягів прострочених розрахунків. За таких умов перед корпоративним сектором постає вимога щодо побудови ефективної системи управління дебіторською заборгованістю, оскільки порушення строків оплати за відвантажені товари й надані послуги призводить до скорочення оборотних активів і погіршення загального фінансового стану підприємства [1].

В умовах ринкової економіки пріоритетним завданням є скорочення обсягу дебіторської заборгованості та прискорення її інкасації, оскільки відстрочені грошові надходження втрачають реальну вартість під впливом інфляційних процесів. Додаткові ризики виникають і у випадку валютної заборгованості через коливання валютних курсів. Несвоєчасність розрахунків негативно відображається на діяльності підприємства загалом, оскільки воно зобов'язане здійснювати обов'язкові виплати незалежно від фактичного надходження коштів від покупців. Отже, ефективна політика у цій сфері безпосередньо пов'язана з оптимізацією розміру заборгованості та забезпеченням своєчасного погашення вимог.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 10, дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованостей дебіторів підприємству на звітну дату, де дебіторами вважаються юридичні та фізичні особи, що внаслідок попередніх господарських подій мають невиконані грошові зобов'язання [2]. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 13 "Фінансові інструменти" конкретизує це поняття, характеризуючи дебіторську заборгованість, не призначену для продажу, як вимоги, що виникають у результаті надання коштів, реалізації активів, робіт або послуг безпосередньо боржнику та не належать до фінансових активів, утримуваних для подальшого відчуження [3]. Таке визначення більш повно відображає економічний зміст відповідної категорії.

Дебіторська заборгованість визнається активом за умови ймовірності отримання майбутніх економічних вигід та можливості достовірної оцінки її величини. Момент її виникнення за операціями з реалізації продукції, товарів, робіт і послуг пов'язується з фактом передачі покупцеві основних ризиків і вигід, втрати підприємством подальшого контролю над реалізованими активами, можливістю надійного визначення доходу та витрат за операцією, а також наявністю обґрунтованої впевненості у надходженні економічних вигід.

Система управління дебіторською заборгованістю є важливою складовою фінансового менеджменту підприємства і може виступати як чинником зростання обсягів реалізації, так і джерелом підвищених фінансових ризиків. Управлінські рішення у цій сфері приймаються в умовах суперечності між необхідністю розширення продажів через надання відстрочки платежу та ризиком накопичення сумнівних і безнадійних боргів. По суті, заборгованість покупців у таких випадках виконує функцію безвідсоткового кредитування клієнтів.

За твердженням науковців [4, 5], в сучасних умовах постійно зростають ризики, пов'язані з управлінням дебіторською заборгованістю, наслідком чого можуть бути суттєві фінансові втрати. Тому комплекс організаційних заходів, спрямованих на зниження ризиків, пов'язаних із дебіторською заборгованістю, має включати:

- контроль за станом розрахунків з дебіторами для зменшення та погашення відстроченої або простроченої заборгованості;
- диверсифікацію дебіторів, що означає збільшення кількості невеликих дебіторів підприємства для мінімізації ризику несплати боргів одним або кількома великими дебіторами;
- надання знижок при достроковому погашенні дебіторської заборгованості;
- оцінку дебітора з метою визначення його платоспроможності та ділової репутації;
- впровадження 100% передоплати при постачанні товарів і послуг;
- лімітування дебіторської заборгованості, що передбачає визначення максимально допустимих сум кредитування клієнтів;
- юридичний аналіз договорів та включення в договори умов застосування санкції при порушенні зобов'язань;
- страхування як можливість перекладення ризиків, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, на іншого суб'єкта;
- самострахування ризиків, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, шляхом формування резерву сумнівних боргів;
- аутсорсинг - передавання на умовах договору невластивих функцій іншим організаціям, що спеціалізуються на виконанні робіт, наданні послуг і мають фахівців, досвід, знання, та технічні засоби.

Таким чином, управління дебіторською заборгованістю можна визначити як комплексний процес планування, організації, координації та контролю її формування й погашення, спрямований на досягнення стратегічних і поточних цілей підприємства через прийняття рішень на всіх етапах життєвого циклу боргу.

Управління дебіторською заборгованістю має на меті забезпечення фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства за рахунок застосування системи методів і інструментів, спрямованих на оптимізацію обсягу заборгованості, контроль її якості, мінімізацію ризиків неповернення та підтримання належного рівня грошових потоків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ткачук Л. М., Чен Венда Теоретико-методологічні аспекти управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2023. №1. С. 84-90. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.84.90>
2. Дебіторська заборгованість: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом Міністерства Фінансів України від 08.10.1999 року №237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>
3. Фінансові інструменти: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти», затверджене наказом Міністерства Фінансів України від 30.11.2001 року №559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text>
4. Юрченко С. Б., Мачак Т. О., Овдін Б. С. Управління дебіторською заборгованістю для підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та менеджмент*. 2024. №16. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-16-04-02>

5. Бардадим М., Свічкач Н. Облік та управління дебіторською заборгованістю для зміцнення фінансової безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. №50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-11>

Ткачук Людмила Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: ludatkachuk2017@gmail.com

Шолота Віталій Сергійович – студент групи МФКД-22б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: vitsh@gmail.com

Tkachuk Lyudmila M. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance and Innovation Management, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: ludatkachuk2017@gmail.com.

Sholota Vitaliy S. - student of the MFKD-22b group, Faculty of Management and Information Security, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia, e-mail: vitsh@gmail.com